

Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
Кафедра народних інструментів

«ПОГОДЖУЮ»

Гарант освітньо-професійної програми, доцент

 Я. ОЛЕКСІВ

" 25 " червня 2021 року

«ПОГОДЖУЮ»

Декан факультету оркестрових інструментів, доцент

 Т. ЛАЗУРКЕВИЧ

" 25 " червня 2021 року

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи, професор

 М. КУШНІР

" 25 " червня 2021 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ГРИ**

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Ступінь вищої освіти	Бакалавр
Галузь знань	02 Культура і мистецтво
Спеціальність	025 Музичне мистецтво
Освітньо-професійна програма	«Музичне мистецтво»
Профілізація	«Сопілка», «Гітара», «Цимбали», «Баян», «Акордеон», «Бандура»
Статус	Обов'язкова компонента циклу дисциплін фахової професійно-практичної підготовки (ОК 3.4.8; ОК 3.5.9; ОК 3.6.9)
Загальний обсяг	6 кредитів ЄКТС (180 годин)
Форма підсумкового контролю	Екзамен
Термін викладання	1,2 семестри
Факультет	Оркестрових інструментів
Форма навчання	Денна

Львів 2021 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Методика викладання гри» для профілізацій: бандура, сопілка, цимбали, гітара, баян, акордеон з галузі знань 02 «Культура і мистецтво» зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво» оновлена, відповідно до освітньо-професійної програми «Музичне мистецтво» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженої Вченою Радою ЛНМА імені М. В. Лисенка від 26 травня 2021 року (Протокол № 1).

Розробник:

КУЖЕЛЕВ Дмитро Олександрович – кандидат мистецтвознавства, професор кафедри народних інструментів.

Робоча програма навчальної дисципліни «Методика викладання гри на народних інструментах» затверджена на засіданні кафедри народних інструментів

від ”_18_” __червня__2021 р., протокол № _9_

Завідувач кафедри народних інструментів, Народна артистка України,
професор Л. Посікіра

2. Мета та завдання курсу

Курс методики викладання гри на народних інструментах безпосередньо пов'язаний з майбутньою педагогічною діяльністю випускників вузу. **Метою** курсу є формування у студентів педагогічних знань і навичок, необхідних для їх роботи у сфері музичної педагогіки.

Завданням курсу є оволодіння студентами теоретичних знань з методики викладання спеціального інструменту, вивчення педагогічного репертуару, підготовка до майбутньої професійної педагогічної роботи. Завданням курсу є також сприяння всебічному інтересу до педагогічної діяльності та науково-методичної роботи у сфері музичної педагогіки.

2. КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКИМИ ПОВИНЕН

ОВОЛОДІТИ ЗДОБУВАЧ

2.1 Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1.Здатність до спілкування державною мовою як усно, так і письмово

ЗК2.Здатність розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3.Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК4.Здатність до розв'язання проблем.

ЗК5.Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК6.Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК7.Здатність до критики та самокритики.

ЗК8.Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК9.Здатність до шанобливого й дбайливого ставлення до історичної спадщини і культурних традицій.

ЗК10.Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК11. Здатність володіти іноземною мовою.

ЗК12. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК13. Здатність працювати самостійно, виявляти ініціативу та лідерські якості.

ЗК14. Здатність до використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК15. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК17. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

2.2 Спеціальні (фахові) компетентності (СК)

СК1. Здатність усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва.

СК3. Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією та практикою музичного мистецтва.

СК4. Здатність використовувати знання про основні закономірності й сучасні досягнення у теорії, історії та методології музичного мистецтва.

СК6. Здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності.

СК7. Здатність володіти науково-аналітичним апаратом та використовувати професійні знання у практичній діяльності.

СК8. Здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу.

СК9. Здатність застосовувати базові знання провідних музично-теоретичних систем та концепцій.

СК10. Здатність оперувати професійною термінологією.

СК11. Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в процесі практичної діяльності.

СК12. Здатність використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків.

СК13.Здатність демонструвати базові навички ділових комунікацій.

СК14.Здатність здійснювати редакторську та лекторську діяльність в сфері музичного мистецтва.

СК15.Здатність використовувати засоби масової інформації для просвітництва, популяризації та пропаганди досягнень музичної культури.

СК16.Здатність застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології музикознавчої, виконавської, композиторської, диригентської, педагогічної діяльності.

СК17.Здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями у виконавстві, музикознавстві та музичній педагогіці.

3. ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

РН2. Володіти методами та навичками ансамблевої гри / хорового співу, репетиційної роботи та концертних виступів.

РН3. Демонструвати різні методики удосконалення творчо-виконавської діяльності.

РН4. Аналізувати музичні твори з виокремленням їх належності до певної доби, стилю, жанру, особливостей драматургії, форми та художнього змісту.

РН5. Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію.

РН6. Демонструвати спроможність до самостійного дослідження наукової проблеми в галузі музичного мистецтва та написання роботи відповідно до вимог, готовність дискутувати і аргументувати власну позицію.

РН7. Володіти методами опрацювання музикознавчої літератури, узагальнення та аналізу музичного матеріалу, принципами формування наукової теми та розуміння подальших перспектив розвитку даної проблематики в різних дослідницьких жанрах.

РН10. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

PH11.Вміти здійснювати педагогічну діяльність.

PH12.Використовувати на професійному рівні методи та прийоми викладання гри на інструменті / вокалу / диригування / теорії, історії музики / композиції.

PH13.Демонструвати музично-теоретичні, культурно-історичні знання з музичного мистецтва.

PH14.Демонструвати аргументовані знання з особливостей музичних стилів різних епох.

4. РОЗПОДІЛ ДИСЦИПЛІНИ ЗА СЕМЕСТРАМИ, ГОДИНАМИ ТА ВИДАМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

НАЗВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	Розподіл за семестрами			ECTS	Кількість годин					Розподіл аудиторних годин за курсами і семестрами									
	Екзамени	Заліки	Атестаційні		Загальний обсяг	Аудиторних			Самостійна робота	I курс		II курс		III курс		IV курс			
						у тому числі:				Семестри									
						Всього	лекційні	індивідуальні		практичні	1	2	3	4	5	6	7	8	
											Кількість тижнів в семестрі								
15	15	15	15	15	15	15	15	15											
Методика викладання гри	2	1		6	180	60	60			120	2	2							

Розподіл годин та кредитів за курсами та семестрами

КУРС	СЕМЕСТРИ	Кількість кредитів ECTS	Кількість годин					
			Загальний обсяг	Аудиторних			Самостійна робота	
				Всього	у тому числі:			
					лекційні	індивідуальні		практичні
I		6	180	60	60			120
	1	3	90	30	30			60
	2	3	90	30	30			60

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Визначення рейтингу навчальної діяльності студента з дисципліни «Методика викладання гри на народних інструментах» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Змістовий модуль 1. Навчально-виховні завдання педагога спеціального класу.

Тема 1. Виховні аспекти роботи педагога спеціального класу

Тісний зв'язок навчальної та виховної роботи педагога з фаху. Важливе значення єдності виховання і навчання що враховує індивідуальні властивості учня, розвиток його активності та свідомості. Відповідальність педагога не лише за професійне навчання учня, але й формування його ідейно-естетичних позицій, високих моральних властивостей, волі, характеру, любові до музики й інших видів мистецтва. Виховання працездатності, самостійності та патріотизму.

Тема 2. Індивідуальний підхід до учня

Індивідуальний підхід як чинник плекання творчої особистості. Індивідуальність в системі «авторитарної» та «ліберальної» педагогіки.

Змістовий модуль 2. Музичні здібності та методи їх розвитку

Тема 1. Музикальність, музичний слух та його властивості

Поняття музичного слуху та музикальності. Способи виявлення музичних здібностей. Музичний слух та його специфічні різновиди: абсолютний, відносний, мелодичний, гармонічний, тембровий, ритмічний, динамічний. Внутрішній музичний слух як здатність вільно оперувати звуковими уявленнями поза реальним звучанням. Його важлива роль для музиканта-виконавця.

Зв'язок слухових уявлень з руховими. Методи розвитку і вдосконалення музичного слуху на основі активізації музичного мислення учня. Розвиток творчих здібностей учня. Моторна та емоційна природа ритму. Виховання „живого”, гнучкого ритму – важливе завдання педагога.

Тема 2. Музична пам'ять

Музична пам'ять як синтез слухової, рухової, логічної та зорової пам'яті. Поєднання слухової та рухової пам'яті – основа пам'яті виконавця.

Роль свідомості та підсвідомості в процесі запам'ятовування. Відтворення механічне і творче. Активізація уваги та адекватного відтворення авторського тексту як чинник розвитку музичної пам'яті. Аналіз форми як один з методів логічного осмислення і запам'ятовування твору. Емоційне переживання та інтерес до виконуваного твору як чинники кращого запам'ятовування.

Змістовий модуль 3. Організація та планування навчального процесу

Тема 1. Поняття індивідуального плану

Поняття індивідуального плану. Індивідуальний план – основа для успішної музично-художньої та технічної роботи з учнем. Індивідуальний план складається педагогом, керуючись даними особистісних та професійних якостей студента на даний час, а також з урахуванням завдань щодо його потенційного розвитку. Продуманий та вміло підібраний високохудожній репертуар як важливий засіб виховання виконавської майстерності учня. Неприпустимість завищення ступеня складності репертуару при складанні індивідуального плану.

Тема 2. Урок як основна форма навчання

Завдання та зміст уроку як основної ланки педагогічного процесу. Етапний характер завдань, що стоять на уроці та поєднання поточних завдань із загальним планом художнього виховання учня. Основні розділи уроку: перевірка домашньої роботи, робота педагога з учнем над заданим репертуаром, робота над гамами, етюдами, читка з листа, перегравання повторного репертуару.

Тематичне спрямування уроку для рішення першочергових завдань: текстологічних, артикуляційних, фразувальних, гармонічних, аплікатурних, поліфонічних.

Підготовка педагога до уроку – необхідний розділ педагогічної роботи.

Тема 3. Організація домашньої роботи учня

Система домашніх занять: режим та розпорядок роботи; норма щоденної роботи та визначення її оптимального обсягу. Чинники збільшення працездатності.

Змістовий модуль 4. Розвиток виконавської техніки

Тема 1. Професійна постановка баяніста як базова ланка формування виконавської техніки

Визначення постановки як комплексу раціональних психо-моторних дій виконавця в процесі гри на інструменті. Необхідність формування стійкої посадки та оптимального контакту з інструментом за умови забезпечення свободи та еластичності руки.

Шкідливість догматичних настанов щодо формування постановки. Поняття індивідуальної постановки та її зв'язок з фізичними особливостями учня. Можливі корективи постановки, зумовлені конкретними художньо-виконавськими завданнями. Методи виявлення й усунення затиснень, нераціональних навичок.

Тема 2. Поняття виконавської техніки,

Поняття виконавської техніки як сукупності вмінь, прийомів гри, за допомогою яких музикант досягає необхідного художнього результату. Техніка і свобода виконавця. Еволюція педагогічних поглядів на розвиток виконавської техніки. Сучасна методика про свободу виконавця як організовану координацію відповідних нервово-м'язевих функцій організму. Методи попередження та усунення шкідливих напружень.

Тема 3. Психофізичні засади техніки музиканта

Структура і функції виконавського апарату. Провідна роль музично-художніх уявлень музиканта, що визначає його рухово-ігрові процеси. Розумова робота як чинник, що за наявності музичних та рухових даних, забезпечує високі технічні досягнення.

Автоматизація ігрових рухів – умова формування виконавських навичок; роль свідомості та підсвідомості в цьому процесі. Шкідливість механічних

тренувань. Загальні характеристики слухо-моторних дій виконавця: координація, контактування з клавіатурою (струнами), технічна домінанта. Форми рухів: основні, додаткові, супутні, обертові, економні. Вагова участь руки у грі. Подолання технічних труднощів. Робота в повільному темпі.

Тема 4. Основні види техніки

Гами (пасажі), арпеджіо, мелізми, терції, октави, акорди, тремоло, стрибки.

Змістовий модуль 5. Робота над музичним твором

Тема 1. Основні етапи роботи над музичним твором

Робота над музичним твором – основа індивідуального навчання на інструменті, розвитку художнього мислення та майстерності учня. Етапи роботи над музичним твором, їх взаємозв'язок та взаємопроникнення. Перший етап – попереднє ознайомлення з музичним твором з метою формування загального уявлення про твір та початкового варіанту його виконання. Різні способи ознайомлення з музичним твором – прослуховування твору у виконанні педагога, на концерті, в грамзапису, самостійне програвання твору з листа. Ознайомлення з художніми поглядами та творчістю композитора.

Другий етап – ретельне вивчення нотного тексту. обігрування елементів виконавського інтонування, Важливість детального опрацювання формул мікроструктурного інтонування, підпорядкованого образному змісту музики. Опрацювання окремих (складних для виконання) фрагментів твору з подальшим їх об'єднанням.

Робота над динамікою. Процесуальність динаміки та її адекватність логіці горизонтальної структури виконуваного твору. Динамічний фон та звукова перспектива як засіб рельєфного відтворення музичної фактури. Робота над фразуванням. Опанування інструментальними засобами звукоутворення, необхідними для виразного виконання та адекватного втілення характеру музичного твору. Художнє значення технічних прийомів у штрихах, пов'язане з глибокою взаємообумовленістю між характером фізичних дій і музикою. Аплікатура.

Основне завдання завершального етапу - художньо переконливе і емоційно втілення образного змісту твору. Співтворчий характер інтерпретаторського мистецтва. Вирішення завдань виконавського формотворення на даному етапі. Підготовка до естрадного виступу – режим занять, психологічна підготовка.

Тема 2. Робота над поліфонією

Поняття поліфонії та її різновиди. Аналіз поліфонічних творів: визначення основних композиційних розділів фуґи (та інших поліфонічних форм), характеристика тематизму, і створення на цій основі плану інтерпретації. Особливості виконавського втілення поліфонічної фактури.

Тема 3. Вивчення педагогічного репертуару.

Необхідність вивчення педагогічного репертуару, як умови успішної педагогічної роботи. Деякі методи ознайомлення з нотною літературою: прослуховування нових видань за інструментом, виконавський аналіз творів, редагування, читка з листа. Оригінальні твори. Зв'язок музично-художніх завдань зі специфічними інструментально-виразовими й технічними їх особливостями. Перекладення творів вітчизняної та зарубіжної класики. Твори крупної форми. Засади вирішення в них проблем циклічності та завдання виконавського формотворення. Обробки народних мелодій. Вивчення етюдної літератури.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Денна форма				
	Усьо го	У тому числі			
		Л	П	Л аб	і н д

1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Навчально-виховні завдання педагога спеціального класу						
Тема 1. Виховні аспекти педагога спец .класу		6				12
Тема 2. Індивідуальний підхід до учня		4				10
Змістовий модуль 2. Музичні здібності та методи їх розвитку						
Тема 1. Музикальність, музичний слух та його властивості		4				12
Тема 2. Музична пам'ять		4				10
Змістовий модуль 3. Організація та планування навчального процесу						
Тема 1. Поняття індивідуального плану		2				10

Тема 2. Урок як основна форма навчання		4				10
Тема 3. Організація домашньої роботи учня		2				10
Змістовий модуль 4. Розвиток виконавської техніки						
Тема 1. Професійна постановка баяніста як базова ланка формування виконавської техніки		2				10
Тема 2. Поняття виконавської техніки		2				6
Тема 3. Психофізичні засади техніки музиканта		4				10
Тема 4. Основні види техніки		4				5
Змістовий модуль 5. Робота над музичним твором						
Тема 1. Основні етапи роботи над музичним твором		12				5
Тема 2. Робота над поліфонією		5				5
Тема 3. Вивчення педагогічного репертуару		5				5
Усього годин	180	60				120

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сумарна шкала оцінювання здобувача з навчальної дисципліни

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку (диференційованого) та екзамену
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	задовільно
60 – 63	E	
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала оцінювання здобувача з семестрового екзамену та поточного контролю

БАЛИ ЗА ВСІ ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	ОЦІНКА ECTS	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ
45-50	A	відмінно
41-44	B	добре
37-40	C	
32-36	D	задовільно
30-31	E	
18-29	FX	незадовільно з можливістю повторного
0-17	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7.Методи навчання

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності.
2. Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності.
3. Методи контролю (самоконтролю), корекції (самокорекції) за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.

8.Методи контролю

1. Попередній контроль спрямований на виявлення знань студентів з тем, які будуть вивчатися.
2. Поточний контроль здійснюється під час практичних занять з метою перевірки засвоєння попереднього матеріалу і виявлення проблем опанування тими чи іншими навичками.
3. Тематичний контроль здійснюється періодично, після вивчення нової теми і має на меті систематизацію знань студентів.
4. Підсумковий контроль проводиться в кінці семестру, а також після закінчення курсу на іспиті.

9. Рекомендовані джерела інформації.

1. Акимов Ю. Чтение нот с листа. В сб. Баян и баянисты. Вып.1.- М., 1970
2. Акимов Ю. Некоторые проблемы теории исполнительства на баяне. – М., 1980
3. Акимов Ю. Кузовлев В. О проблеме сценического самочувствия исполнителя-баяниста // Баян и баянисты. Вып.4.- М., 1978
4. Алексеев А. Методика обучения игре на фортепиано – М., 1971

5. Алексеев И. Методика преподавания игры на баяне. – М., 1960
6. Бай Ю. Методические рекомендации по совершенствованию навыков управления произвольными движениями баяниста. – Запорожье, 1981
7. Бай Ю. Работа баяниста над развитием техники леджиеро. – Запорожье, 1984
8. Бай Ю. Развитие беглости с помощью тренировочных загрузок. – Запорожье, 1984
9. Баренбойм Л. Путь к музицированию. – Л. – М., 1973
10. Баренбойм Л. Музыкальная педагогика и исполнительство. – Л., 1974
11. Беляков В., Стативкин Г. Аппликатура готово-выборного баяна. – М., 1978
12. Бирмак А. О художественной технике пианиста. – М., 1973
13. Браудо И. Артикуляция. – Л., 1973
14. Брейтбург А. Значение физиологического учения И.П.Павлова для музыкальной педагогики и музыкального исполнительства // Вопросы музыкознания. Вып.1 – М., 1954
15. Власов В. Методика работы баяниста над полифоническими произведениями. – М., 1991
16. Галактионов В. Особенности двигательной ориентации на клавиатурах при исполнении современных сочинений для баяна // Проблемы педагогики и исполнительства на русских народных инструментах. Вып.95. – М., 1987
17. Гарбузов Н. Музыкальная акустика. – М., 1954
18. Гвоздев П. Принципы образования звука на баяне и его извлечения // Баян и баянисты. Вып.1.- М., 1970
19. Гвоздев В. Работа баяниста над развитием техники // Баян и баянисты. Вып.1.- М., 1970
20. Гинзбург Г. Заметки о мастерстве. – М., 1971
21. Гинзбург Л. О работе над музыкальным произведением. – М., 1968
22. Говорушко П. Основы игры на баяне. – М. – Л., 1966
23. Говорушко П. Работ баяниста над музыкальным произведением // Баян и баянисты. Вып.1. – М., 1970
24. Говорушко П. Об основах развития исполнительских навыков баяниста. // Методика обучения игре на народных инструментах. – Л., 1975
25. Голубничий В. Некоторые вопросы исполнения полифонии на баяне И.С.Баха на баяне // Музыкальная педагогика и исполнительство на русских народных инструментах. Вып.74., 1987

26. Горенко Л. Некоторые особенности исполнения полифонических произведений И.С.Баха на баяне. – Харьков, 1983
27. Гофман И. Фортепианная игра. Ответы на вопросы о фортепианной игре. – М., 1961
28. Давыдов Н. Методика переложений инструментальных произведений для баяна. М., 1982
29. Давидов М. Основи формування виконавської майстерності баяніста. – К., 1983
30. Давыдов Н. Основные предпосылки формирования самостоятельности исполнителя-баяниста // Вопросы профессионального воспитания баяниста. – М., 1980
31. Егоров Б. К вопросу о систематизации баянных штрихов // Баян и баянисты. Вып.6., М., 1984
32. Егоров Б. Общие основы постановки при обучении игре на баяне // Баян и баянисты. Вып. 2. – М., 1974
33. Егоров Б. О некоторых акустических характеристиках процесса звукообразования на баяне // Баян и баянисты. Вып. 5. – М., 1981
34. Егоров Б. Средства артикуляции и штрих на баяне // Вопросы профессионального воспитания баяниста. – М., 1980
35. Игонин В. Некоторые особенности интерпретации произведений И.С.Баха на баяне. // Методика обучения игре на народных инструментах. – Л., 1975
36. Имханицкий М., Мищенко А. Воспитание навыков интонирования на баяне. - М., 1989
37. Коган Г. У врат мастерства. Работа пианиста. – М., 1969
38. Коцюба М. Деякі прийоми звуковидобування на баяне. - К., 1984
39. Кременштейн Б. Воспитание самостоятельности учащихся в классе специального фортепиано. – М., 1966
40. Кузов Лев О воспитании навыков самостоятельности в работе баяниста. // Вопросы профессионального воспитания баяниста. – М., 1980
41. Либерман Е. Работа над фортепианной техникой. – М., 1971
42. Липс Ф. Искусство игры на баяне. – М., 1985
43. Липс Ф. О переложениях и транскрипциях // Баян и баянисты. Вып.3. – М., 1977
44. Липс Ф. Об исполнении современной музыки на баяне // Вопросы профессионального воспитания баяниста. – М., 1981
45. Маккинон Л. Игра наизусть. – М.- Л., 1967
46. Мірек А. Основи постановки акордеоніста. К., 1974

- 47.Моисеев В. Вопросы обучения баяниста навыкам импровизации // Проблемы педагогики и исполнительства на народных инструментах. Вып. 95. – М., 1987
- 48.Мострас К. Ритмическая дисциплина скрипача. – М., 1951
- 49.Мотов В. О некоторых приёмах звукоизвлечения на баяне // Вопросы профессионального воспитания баяниста. – М., 1980
- 50.Назайкинский Е. О психологии музыкального восприятия. – М., 1972
- 51.Нейгауз Г. Об искусстве фортепианной игры. М., 1061
- 52.Николаев А. Некоторые вопросы развития фортепианной техники // Очерки по методике обучения игре на фортепиано. Вып.2. – М.,1965
- 53.Оберюхтин М., Проблемы исполнительства на баяне. М., 1989
- 54.Оберюхтин М. Расчленённость музыки и смена направления движения меха // Баян и баянисты. Вып. 4. – М.,1978
- 55.Платонов К., Голубев Г. Психология. – М., 1973
56. Пуриц Й. Специфика развития музыкального слуха у баянистов // Проблемы педагогики и исполнительства на русских народных инструментах. Вып. 95. - М., 1987
- 57.Ризоль Н. Принципы применения пятипальцевой аппликатуры на баяне. - М., 1977
58. Ройзман Л. О работе над полифоническими произведениями И.С. Баха и Г.Ф.Генделя с учащимися-пианистами // Очерки по методике обучения игре на фортепиано. Вып. 2. – М., 1974
- 59.Савшинский С. Пианист и его работа. – М.- Л., 1961
- 60.Савшинский С. Режим и гигиена пианиста. -М., - Л., 1963
- 61.Савшинский С. Работа пианиста над техникой. – М. – Л., 1968
- 62.Семёнов В. К вопросу об аппликатуры на пятирядном баяне // Вопросы профессионального воспитания баяниста. М., 1980
- 63.Семёнов В. Формирование технического мастерства исполнителя на готово-выборном баяне // Баян и баянисты. Вып.4
- 64.Сорокин Н. Дидактика. – М.,1974
- 65.Сурков А. Плетнёв В. Переложение музыкальных произведений для готово-выборного баяна. – М., 1977
- 66.Теплов Б. Психология музыкальных способностей // Проблемы индивидуальных различий. АПН РСФСР. – М., 1961
- 67.Фейгин М. Индивидуальность ученика и искусство педагога. – М., 1968
- 68.Фейгин М. Воспитание и совершенствование музыканта-педагога. – М., 1973
- 69.Фейнберг С. Пианизм как искусство. – М., 1969

70. Шахов Г. Транспонирование на баяне. – М., 1974
71. Шахов Г. Теоретические основы преподавания транспонирования на баяне // Баян и баянисты. Вып.5.- М., 1981
72. Ямпольский А. О методе работы с учениками // Вопросы скрипичного исполнительства и педагогики. – М., 1968
73. Яшкевич А. Особенности освоения полиритмии в процессе обучения баянистов // Вопросы профессионального воспитания баяниста. - М., 1980